

ABEL SOLER, *La cort napolitana d'Alfons el Magnànim: el context de «Curial e Güelfa»*, València-Barcelona, Publicacions de la Universitat de València - Institutió Alfons el Magnànim - Institut d'Estudis Catalans, 2017, 3 vol., 4754 p.

Resulta extremadament complicat condensar en poques ratlles la informació continguda en aquesta densa i voluminosa publicació, en la qual —partint del contingut de la seua tesi doctoral— l'historiador i filòleg Abel Soler (doctorat en filologia catalana el 2016, a la Universitat de València, sota la direcció i guiatge del professor Antoni Ferrando) proposa acotar detalladament l'espai de creació (Milà-Nàpols) i la cronologia (1445-1448) d'un dels clàssics de la literatura catalana i europea del Quattrocento: el *Curial e Güelfa*. Com a culminació d'aquesta decidida tasca —diguem-ne— d'anàlisi i de concreció contextual de l'obra literària, el medievalista exposa els arguments que l'han dut a atribuir l'obra, fins ara publicada com a anònima al que, a partir del 1449, seria gran camarlenc de la cort napolitana d'Alfons el Magnànim, Enyego d'Àvalos (Toledo, ca. 1414-Nàpols, 1484).

Observem que l'estructura o la distribució dels tres volums publicats obeeix a una estratègia de recerca exhaustiva i, diguem-ne, d'*exegesi* primmirada, que es recolza en la consulta de més de 6.500 llibres i articles i en un aparat crític de 16.700 anotacions a peu de plana. El resultat és difícil, doncs, de comentar en una breu recensió com és aquesta.

El volum I («Enyego d'Àvalos i el Nàpols alfonsí») conté una síntesi molt esclaridora —sobretot, per als qui no som historiadors— del que van suposar el brillant regnat d'Alfons el Magnànim, la conquesta de Nàpols i el trasllat de la cort de la Corona d'Aragó de València a Itàlia (dècades del 1430-1450). La introducció històrica ve seguida de una mena d'assaig o extensa reflexió sobre el significat de l'humanisme italià, en relació amb les lletres, i sobre la projecció d'aquest moviment, no sols a la cort de Nàpols, sinó també a la Corona d'Aragó i a terres de Castella. Soler dibuixa la cort napolitana del rei d'Aragó,

precisament, com un lloc de trobada entre humanistes italians a sou del monarca i «cortesans ibèrics» (catalans, castellans, aragonesos, valencians...), residents en una cort poliglota i receptors, en major o menor mesura, de l'influx de les lletres italianes i de la cultura humanística.

Per tal de demostrar-ho, recurrent ensams a la bibliografia i a la documentació arxivística, Abel Soler traça una impagable repertori prosopogràfic —una mena de petites biografies enciclopèdiques— de tots els personatges (vora 300, si hi comptem els humanistes italians) relacionables a la cort de Nàpols amb el poder i les lletres. Així les coses, s'hi repassen les vides i les obres de Decembrio, Facio, Valla i de tants altres humanistes ben coneguts, però també les vides i les inquietuds culturals dels secretaris, escriptors, bibliotecaris, eclesiàstics, cavallers lletraferits, nobles mecenes, etc., que poblaren el «Nàpols alfonsí»: aquell efímer però fructífer àmbit de treball, en el qual situa l'autor —d'acord amb una tesi tradicional— el lloc de creació i de possible *recitació* de la novel·la cavalleresca catalana.

Ateses la naturalesa cortesana del *Curial* i les nombroses referències a elements culturals i a personatges de l'entorn napolità del Magnànim que l'autor incorpora a la novel·la, el llarg elenc de cortesans del nostre segle xv *retratats* per Soler —amb dades sovint inèdites o poc conegudes— respon a l'objectiu de poder identificar entre ells l'autor del *Curial*. Soler hi desplega, doncs, un capítol previ (I.2.6, «*Curial e Güelfa*: l'escriptor, retratat a través de l'obra») en què sondeja pam a pam el text literari a fi d'obtenir un seguit dades que li permeten d'esbossar la figura i el caràcter d'un escriptor accidentalment anònim. Contrastant amb el que tradicionalment sostenia una part de la crítica, Soler no identifica l'autor amb la figura del preceptor Melchior de Pando, sinó amb el mateix cavaller Curial, el protagonista. Ara bé, la principal aportació d'aquest apartat —ja apuntada per Antoni Comas i Júlia Butinyà, i argumentada per Antoni Ferrando— rau en la *reubicació* de *Curial e Güelfa* en un ambient cultural no medieval ni ibèric, sinó molt italià, influït per l'humanisme.

Després d'haver interrogat a consciència el *text* per a caracteritzar l'autor —un possible valencià d'origen, segons els lexicògrafs— i les seues inquietuds, no solament literàries, Soler s'ocupa de la *part material*, és a dir, del manuscrit

del *Curial* (BNE, Mss/9750). Revisa tots els elements que poden aportar informació sobre la cronologia i la singularitat d'un còdex únic, conservat durant segles —pel que sembla— en àmbit castellà. Les aportacions més interessants són les derivades de les marques d'aigua del paper, que coincideixen amb les utilitzades al ducat de Milà en la dècada del 1440 (amb filigranes de la Biscia Viscontea o drac dels Visconti) i les que connecten la relligadura mudèjar amb el Toledo de la fi del segle xv i amb un ambient pròxim a la catedral i, així mateix, a la noble casa dels Ayala de Fuensalida (com ja observà, a partir dels *makulatur*, el mateix Ferrando).

Tant el *retrat robot* de l'autor, producte d'haver interrogat l'obra, com les pistes materials del còdex, porten Abel Soler sobre la ineluctable pista biogràfica d'«un cavaller bibliòfil i lletraferit», Enyego d'Àvalos, nat a Toledo, però educat a la cort de València en llengua catalana i entre cavallers valencians, amb els quals emparenta. Havia sigut cortesà del duc Visconti a Milà abans de ser gran camarlenc a Nàpols. També tenia un germà que abandona Nàpols el 1449 i se'n torna a Toledo, on s'integra en la clientela dels Ayala de Fuensalida i té un net que és degà de la catedral. A tots aquests *indicis*, que fan de D'Àvalos un personatge relacionable amb la novel·la (continguts, lèxic valencià, manuscrit...), Soler afegeix tot un repertori de detalls biogràfics d'aquest (la relació amb el senyor de Salanova, una guerra en el «Salonés» i Verona, la rivalitat amb el noble napolità Boca de Far, la protecció exercida sobre un patge predilecte del rei anomenat Curiale...) que troben un evident reflex en la ficció curialesca. Soler també pren en consideració les vides d'altres possibles candidats a l'autoria, proposats amb anterioritat per altres investigadors (Joan Olzina, Lluís Sescases, Lluís Gras...). Tanmateix, justifica la desconsideració d'aquests com a possibles candidats alternatius al gran camarlenc, perquè no s'hi pot aportar cap element de connexió evident d'aquests —lectures, notícies culturals, dades biogràfiques— amb el còdex i amb el contingut literari de la novel·la. És justament el contrari del que passa, segons ell, amb D'Àvalos. Com més l'estudia, més connexió hi troba.

Abans d'Abel Soler, la medievalista Maria T. Ferrer i Mallol ja havia avançat alguna cosa sobre la debatuda —però, en realitat, poc estudiada amb profunditat— qüestió de l'autoria del *Curial*. Fou l'any 2011, quan relacionà

el llibre amb cortesans del Nàpols alfonsí, com Lluís Sescases o Gabriel Cardona,<sup>1</sup> que es movien —com confirma Soler— en l’entorn mateix d’Enyego d’Àvalos. Des del 2016, Soler fonamenta la seua aposta pel Conte Camerlengo en un seguit d’indicadors biogràfics, heràldics, etc. (per exemple, l’escut del lleó *attraversante* de la promesa, Antonella d’Aquino: el «leó qui travessa» les dues colors de l’escut de Curial) i, sobretot, en la comparació dels gustos literaris d’Enyego d’Àvalos amb els que manifestava, explícitament o implícitament, el desconegut redactor de la novel·la. Aquesta darrera comparació és possible gràcies a la conservació d’un inventari parcial dels llibres d’en D’Àvalos, que Soler completa donant notícia d’altres volums marcats amb el seu ex-libris i dispersos en l’actualitat per biblioteques d’Europa i d’Amèrica.<sup>2</sup> Totes aquestes qüestions, inclosa la suggeridora biografia que el llibreter florentí Vespasiano da Bisticci va traçar del culte camarlenc, ja havien sigut objecte d’una sintètica exposició —o avançament— publicat en *Estudis Romànics* (2017),<sup>3</sup> el qual va provocar un gran impacte mediàtic.

Passem així al volum II («Les fonts literàries de la novel·la»), on s’aborden ja aspectes de calat filològic i, sobretot, literari. D’entrada, hi destaca la caracterització de la *imitatio* literària de l’escriptor, no d’acord amb el *plagi* de tradició medieval, sinó d’acord amb mètodes humanístics —com el de Gasparino Barzizza, concretament—, desenvolupats per gramàtics italians i, especialment, llombards. Abans de Soler, sembla que hi havia coincidència en la crítica sobre l’actitud *dissimuladora* de fonts de l’escriptor, però mai no ens n’havien

---

1 FERRER I MALLOL, M. T. (2011) «Fou Lluís Sescases l’autor de *Curial e Güelfa*? El Nord d’Àfrica en la narrativa del segle XV», en R. Bellveser (coord.), *La novel·la de Joanot Martorell i l’Europa del segle XV*, València, Institució Alfons el Magnànim, vol. I, p. 59-142.

2 Sens dubte, aquest capítol de reconstrucció del que ell denomina «la biblioteca davaliana» trobem que té gran interès per a la història de la cultura italiana i, més específicament, per a la caracterització del nucli humanístic napolità —el del rei Alfons—, on els historiadors han prestat molta atenció a la biblioteca reial i —pel que nosaltres arribem a saber— han negligit, inexplicablement, l’estudi d’un personatge tan interessant i el d’aquella que Soler qualifica com «la segona gran biblioteca de Nàpols» o del sud d’Itàlia.

3 SOLER, A. (2017) «Enyego d’Àvalos, autor de *Curial e Güelfa*?», *Estudis Romànics*, 39, p. 137-165, [https://www.iec.cat/Comunicacio\\_IEC/ER39\\_Abel\\_Soler.pdf](https://www.iec.cat/Comunicacio_IEC/ER39_Abel_Soler.pdf), consultada el 15/07/2018.

explicat el possible com o el perquè de manera raonada. Quant al model de llengua, uns apartats basats sobretot en aportacions d'altri (sol citar Cesáreo Calvo, a més de Ferrando) reforcen la idea d'un text català força italianitzant quant al lèxic i les expressions (propi d'un lector assidu de Dant i Boccaccio), però influït així mateix per altres lectures i llengües romàniques: francès, occità, castellà i, potser també, la parla llombarda.

El *Curial*, constata Abel Soler, ja entrant a *detectar* les fonts literàries de la novel·la i els *referents culturals* de l'escriptor, a penes té ressons de cròniques catalanes —com havia dit i repetit tòpicament la crítica del segle passat— o d'obres en general produïdes en àmbit hispànic. Representen una excepció, si de cas, les d'Enric de Villena, que escrigué *Los treballs d'Hèrcules* i l'*Eneida* glossada en un context relacionat amb la cort de València, i alguna de Rodríguez del Padrón, un autor gallec, que escrigué entre Itàlia i Basilea pel 1440. Sembla interessant, tot plegat, per la connexió que hom fa de cada font amb l'entorn de l'hipotètic autor. Per exemple: Padrón passava per Milà mentre escrivia alguna de les seues obres, just quan D'Àvalos era allí un cortesà de primera fila. El cardenal al qual servia Padrón de secretari, a més, era toledà i parent dels Dávalos. Es podria explicar així, lògicament, fins i tot *cronològicament* com l'autor del *Curial*, si aquest fou el proposat D'Àvalos, hauria tingut accés a unes obres de Padrón acabades d'escriure. Així mateix, no deixa de ser curiosa la detecció de motius poètics d'Álvarez de Villasandino, trobador de cambra del conestable Dávalos, el pare d'Enyego, en *Curial e Güelfa*.

Al costat de fonts provençals que ja comptaven amb una bibliografia sobre això (Rigaut de Berbezilh, *filtrat* pel *Novellino* toscà, o Raimbaut de Vaqueiras, molt relacionat amb el Montferrat), l'autor dels tres volums ací ressenyats n'aporta d'altres, com el *Breviari d'amor* de Matfre Ermengaud, d'on l'anònim extragué coneixements astrològics.

Més interessant és l'apartat dedicat a les fonts franceses. Hi ha versos de Blondel de Nesle, Othon de Grandson i Christine de Pizan reutilitzats per a adornar divises heràldiques i robes. Al costat del *Tristany* i el *Lançalot*, i de la tradició artúrica en general (amb connexions milaneses, segons Soler, com el *Guiron le Courtois* i «Breus Sens Pietat»), trobem entrades corresponents a

obres ja identificades com a fonts del *Curial* (*Paris e Viana*), juntament amb d'altres de collita pròpia: *La prise d'Orenges*, que explicaria en part el títol de «príncep d'Orenges» que rep *Curial*; *Le roman de Mélusine*, d'on s'extrau la caricatura del cavaller-senglar Sanglier de Vilahir; *Le chevalier errant* del marquès de Saluzzo, que D'Àvalos —segons Soler— hauria pogut consultar a Casale Monferrato, gràcies a la seua amistat amb lletraferits montferratesos de la cort de Milà i al fet de ser allí l'ambaixador del rei Alfons. Aquesta darrera obra, segons explica, hauria ajudat l'autor a estructurar el *Curial* en tres llibres, dedicats respectivament a l'amor, la cavalleria i la virtut conferida pels llibres. Tan interessant o més és el vincle establert entre un manual milanès dels Visconti (*La canzone delle virtù e delle scienze*) i la desfilada de les Arts Liberals del llibre III del *Curial*. Soler parla d'un seguiment iconogràfic de la font, però també textual, ja que el *Curial* reporta errades, com per exemple *Subeumetria*, adquirides de la font milanesa. Aquest aspecte, doncs, situa encara amb un major fonament a Milà —on residia Enyego d'Àvalos— el procés de documentació d'aquesta novel·la «cavalleria humanística», com la denomina Soler.

La indagació nord-italiana es reforça en els apartats subsegüents, on se'ns descriu, per exemple, un miscel·lani *Liber milite et nobilitate* ('Llibre de cavalleria i noblesa'), que D'Àvalos ordenà copiar a Milà l'any 1439. El volum conté, entre altres coses, la *novella* de Tancredi i Ghismuna (*Decameró* IV.1). Com era sabut per estudis precedents, aquesta relat d'amors tràgics representa una mena d'hipotext argumental dels llibres I i II del *Curial*. A més a més, la *novella* referida és al·ludida com a font en un diàleg entre la donzella Làquesis i sa mare, la duquessa de Baviera, que versa precisament sobre cavalleria i noblesa. Sens dubte, són troballes crucials, aquestes, per a determinar el context creatiu de l'obra. Al nostre parer, encara que no *certifiquen* l'autoria de D'Àvalos, sí que estableixen un nexa evident entre les *aficions* literàries i filosòfiques del diplomàtic i el contingut del *Curial*.

El capítols II.1.5 i II.1.6, força extensos i documentats, es dediquen a les *Tre Corone*: Dant, Petrarca i Boccaccio. De Dant, s'estudia sobretot la *Divina Comèdia*, i s'arriba a la conclusió —interessant, sens dubte, per a la història de les lletres catalanes— que l'autor del *Curial* és el primer autor

nostrat que imita estèticament, líricament, els versos de Dant. Recordem que, llavors, a la Corona d'Aragó —i potser a bona part d'Itàlia— l'Alighieri era més valorat pels *coneixements* que divulgava en romanç que no per ser un model retòric o literari.

Igualment interessant és el profund coneixement de diferents obres del Petrarca llatí i *volgare* que manifestava tenir, segons Soler, l'autor de *Curial e Güelfa*. Aquest coneixement reforça encara més el nord d'Itàlia com a espai de formació cultural de l'escriptor. El mateix es podria dir dels *commenti* de Benvenuto da Imola i Pietro Alighieri, ja apuntats com a fonts predilectes d'erudició per Juan F. Mesa Sanz. Abel Soler els explora en profunditat i n'extrau desenes d'intertextualitats que reforcen les impressions de Mesa. Segons Soler, el trescentista Da Imola hauria sigut l'*obra de capçalera* del nostre escriptor i hauria reforçat, doncs, l'omnipresència inspiradora de la *Comèdia* de Dant en el *Curial*.

Capítol a banda mereix Boccaccio, un autor ja ben relacionat amb múltiples intertextualitats curialesques per Manuela Stocchi, Cesáreo Calvo i Sònia Gros. En aquest cas, Soler augmenta l'extens repertori de nexes entre ambdues obres literàries i ajuda a verificar l'admiració que sentí l'anònim per Boccaccio com a narrador d'històries.

El capítol I.1.6 inclou també uns apartats dedicats, respectivament, a constatar l'influx dels *volgarizzamenti* (Cèsar) i de les traduccions llatines (Plató) del milanés Pier Candido Decembrio sobre el *Curial*; així com l'admiració que l'autor sentia pels ideals de Leonardo Bruni, Poggio Bracciolini i altres humanistes coetanis. Un preceptor llombard, Gasparino Barzizza, segons Soler, podria haver alligonat l'escriptor sobre el nou concepte d'amor ple i matrimonial, «de signe neoplatònic», que defensaven els humanistes. No hi manquen tampoc les connexions ideològiques de l'autor amb obres d'humanistes com Lorenzo Valla, Giannozzo Manetti i altres que visqueren a la cort napolitana del rei Alfons. L'eix cultural Milà-Nàpols —el que solia recórrer Enyego pels anys 1435-1447— esdevé, de bell nou ací, determinant per a explicar la metamorfosi d'un text d'arrels artúriques (cavalleresc) i occitanocatalanes (amor cortés) en un llibre de cavalleria *humanística*.

Si els apartats precedents són interessants, d'impressionant es podria qualificar el II.1.7, dedicat a la presència dels clàssics grecolatins (juntament amb fonts bíbliques i algun intermediari medieval) en la novel·la cavalleresca. S'hi desplega un gran catàleg d'autors, des d'Aristòtil fins a Píndar o Teognis (Píndar i Teognis, redescoberts per l'humanisme italià, en un text català del segle xv!), encara que l'atenció més especial, com és lògic i previsible, és la prestada a Homer, Virgili, Ovidi, Macrobi, Estaci, etc., és a dir, als grans autors antics, els de «reverenda letradura», encomiats explícitament per l'escriptor al llarg de la novel·la. Hi destaca, al nostre parer, l'extens apartat dedicat a les *Metamorfosis* d'Ovidi, en què s'explica detalladament com i per què l'autor manipulava els mites ovidians amb voluntat paròdica. També, la probable petja de Llucià de Samòsata (una altra novetat humanística!) en el tractament satíric dels diàlegs entre els éssers mitològics. O l'estudi de l'*Eneida* de Virgili —D'Àvalos era considerat per Filelfo un «loquentem virgilianum», ens recorda Soler—, un clàssic que l'escriptor combina —i aquesta és també una aportació del recercador— amb les hagiografies de santa Perpètua de Cartago. La caracterització de Camar de Tunis com una contradictòria Dido/Perpètua és, segons Abel Soler, un dels molts jocs d'hibridació cultural del *Curial*, un llibre que es debat entre la tradició artúrica i trobadoresca, sotmesa a una relectura més paròdica que enyoradissa, i la innovació *ideològica* de l'humanisme.

L'extensió del volum III («L'Europa cavalleresca i la ficció literària») ha obligat els editors a distribuir-lo en dues parts o seccions, relligades a banda. La III/1, més breu, es dedica a «L'ambientació del relat: el temps de la ficció i el temps d'escriptura»; la III/2, molt extensa i documentada, als «Personatges literaris i referents històrics», és a dir, a la caracterització de les figures literàries del *Curial* i a la seua relació —no solament onomàstica, sinó també biogràfica en algun cas— amb personatges històrics de l'Europa del segle xv (el «temps d'escriptura») i, en menor mesura, del segle XIII («el temps de la ficció»).

Soler comença fent un recorregut per la geografia de la ficció curialesca, on atén al pas de D'Àvalos pel Montferrat; al simbolisme de noms com Ponça, Sicília o Partènope (Nàpols), relacionables amb el Nàpols d'Alfons el Magnànim; als vincles entre Atenes i el Parnàs i la cultura humanística, enfront d'un



Sinaí on Sanglier predica idees medievals; a la perspectiva italiana i humanística de la pugna de Curial contra els *bàrbars* turcs, etc. Seguidament, s'hi aborden aspectes cronològics (la datació de la història de Curial pels anys 1260-1300 i del moment de redacció definitiva de la novel·la pels anys 1444/45-1448) i altres aspectes d'ambientació (armament, tornejos, jocs, música, dansa, economia, numismàtica, joies, heràldica, indumentària...). El conjunt de troballes i constatacions deixa notar la formació del recercador en història medieval, però també ens reporta l'ambient on vivia l'escriptor i molts dels seus capricis i gustos personals. Per exemple, el «negre e burell» de la indumentària de Curial troba correspondència amb el guarda-roba napolità del rei Alfons, i l'afició per la «baixa dansa», amb l'entorn familiar d'Enyego d'Àvalos. Si Curial sol manejar «ducats d'or» és perquè l'obra s'adreçaria a lectors de Nàpols i no a possibles lectors de la Corona d'Aragó hispànica, on s'emprava el florí d'or. I quan l'autor fixa la data de l'1 de maig per a exaltar Curial en un torneig, recordaria als «previsibles oients» —segons Soler— el torneig organitzat per Enyego d'Àvalos a Nàpols, l'1 de maig del 1446. També ens sembla interessant, en fi, la relació del «cavaller del falcó desencapellat» amb un vers de Dant (*Paradiso*, XIX, v. 34): «quasi falcone ch'esce del cappello». Aquestes detalls i molts més, sorprenentment, havien passat desapercebuts als estudiosos de l'obra.

El mateix «horitzó de recepció de la novel·la» previst per l'hipotètic autor explica, segons Abel Soler, els múltiples jocs amb l'onomàstica detectables al llarg de l'obra. La caracterització dels principals personatges de la ficció literària (Curial, la Güelfa, Melchior, Làquesis, Camar, etc.) ve seguida d'una relació d'aquests amb personatges reals o històrics, tant de l'entorn cortesà d'Enyego d'Àvalos (corts de València, Milà i Nàpols), com amb els grans escenaris de la política i la diplomàcia europea del segle xv: el duc de Borgonya, que regalà el Toisó d'or al duc Alfons; Ambrogio di Spinola, el senyor de Perusa, «Frederico» da Montefeltro, el duc napolità de Venosa, el venecià Gerardo Dandolo i altres *condottieri* italians oposats a la política expansiva del rei d'Aragó; un duc d'Orleans —rival de Curial i del rei d'Aragó en la ficció— que disputava la successió de Milà a Alfons el Magnànim; un odiós «Del Chastell» (Du Chastel) governador de Provença, que va fer costat a Renat d'Anjou en la guerra

napolitana contra el rei Alfons, etc. Pel que deduïm de l'estudi de Soler, sembla que el nostre anònim no deixava res a l'atzar. Així, quan introdueix un senyor de Salanova, en realitat, si era D'Àvalos l'autor, està recordant la convivència amb aquest mercenari savoia a la cort de Milà, en els preparatius de la guerra contra Venècia (1437-1440). De la mateixa manera, el que abans semblava una *distracció* (hi apareix un important noble aragonés dit Pero Maça i, després, Pero Cornell), s'explicaria per la voluntat d'Enyego d'Àvalos de retre homenatge al seu cunyat, un valencià d'ascendència aragonesa resident amb ell a la cort de Nàpols, i anomenat «Lluís Maça àlies Cornell, fill de Pero Maça».<sup>4</sup>

No és aquest, però, el lloc idoni per a repassar la ingent casuística de personatges analitzats per Soler —pràcticament tots els de la novel·la— des d'una perspectiva, la de l'historiador coneixedor del segle xv i avesat a consultar els arxius, que resulta imprescindible, com ja demostrà Martí de Riquer, per a analitzar com cal novel·les cavalleresques del tipus *Tirant o Curial*. El resultat és força extens, com s'ha dit, però es compensa amb l'exhibició, al remat de cada capítol, de sengles quadres sinòptics on s'exposen les relacions entre els éssers de la ficció i els personatges històrics corresponents. L'historiador conclou que solament un diplomàtic expert com Enyego d'Àvalos, vinculat al Milà de Filippo Maria Visconti, podia tenir coneixement directe —i donar realç al «torneig de Melú» de la ficció— a personatges poc coneguts fora d'Itàlia, com eren determinats parents del duc Visconti (Guillalms de Roam, Jaques d'Agravila) aliats amb el duc d'Orleans en el conflicte successori de Milà dels anys 1446-1447. Aquest coneixement tan directe resultaria altament improbable en un autor que documentara l'obra en l'àmbit ibèric, i fins i tot a la mateixa cort de Nàpols, però no en un diplomàtic que aguaitava el cor d'Europa des de «l'observatori milanés».

El volum darrer es clou amb un utilíssim capítol de síntesi —de tota l'obra!— que servirà d'orientació als estudiosos i estudiants que no pretenguen

---

4 SOLER, A. (2017) «L'entorn valencià d'Enyego d'Àvalos i l'autoria de *Curial e Güelfa*», *eHumanista/IVITRA*, 11, p. 401-430 [www.ehumanista.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu.span.d7\\_eh/files/sitefiles/ivitra/volume11/4.1\\_Soler.pdf](http://www.ehumanista.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu.span.d7_eh/files/sitefiles/ivitra/volume11/4.1_Soler.pdf), consultada el 15/07/2018.

aprofundir detalladament en tota la matèria tractada. Aquesta mena d'assaig conclusiu, al nostre parer, seria interessant que l'autor el sabera transformar en un llibre monogràfic i de fàcil accés, que permetera divulgar les seues aportacions i conclusions. Animem i emplacem, doncs, el professor Soler a regalar-nos aquesta opció de lectura resumida del seu treball, si és possible, al marge de les possibles controvèrsies —lògicament, inevitables— que pugua haver suscitat la seua documentadíssima atribució d'autoria,<sup>5</sup> per tal com aquesta afecta —i en quina mesura!— la interpretació global de l'obra i la contextualització literària d'aquesta.

En qualsevol cas, i al marge de la qüestió de l'atribució d'autoria, cal reconèixer el caràcter *monumental* de l'aportació d'Abel Soler. Aporta nova llum a una baula fonamental de la història de la literatura catalana, però també a un període de la història medieval de la Corona d'Aragó, el de l'empresa italiana d'Alfons el Magnànim, de grans repercussions culturals i literàries. Ens referim, especialment, al primer volum.

Tots tres volums, en fi, pensem que seran d'obligada consulta en l'esdevenidor per als especialistes en història medieval de la Corona d'Aragó, història de la cultura i de la literatura, història de la música, etc., del segle xv. Volent analitzar i rellegir un clàssic literari, com és el *Curial*, sembla que hem assistit a la gènesi d'un altre clàssic.

VICENT MARTINES  
*Universitat d'Alacant*

---

5 L'autor de la tesi doctoral ja respon a unes primeres objeccions en SOLER, A. (2017) «L'atribució hipotètica de *Curial e Güelfa* a Enyego d'Àvalos (Consideracions sobre un 'informe' de L. Badia i J. Torró)», *Scripta*, 9, p. 165-193, <https://ojs.uv.es/index.php/scripta/article/view/10342>, consultada el 15/07/2018.